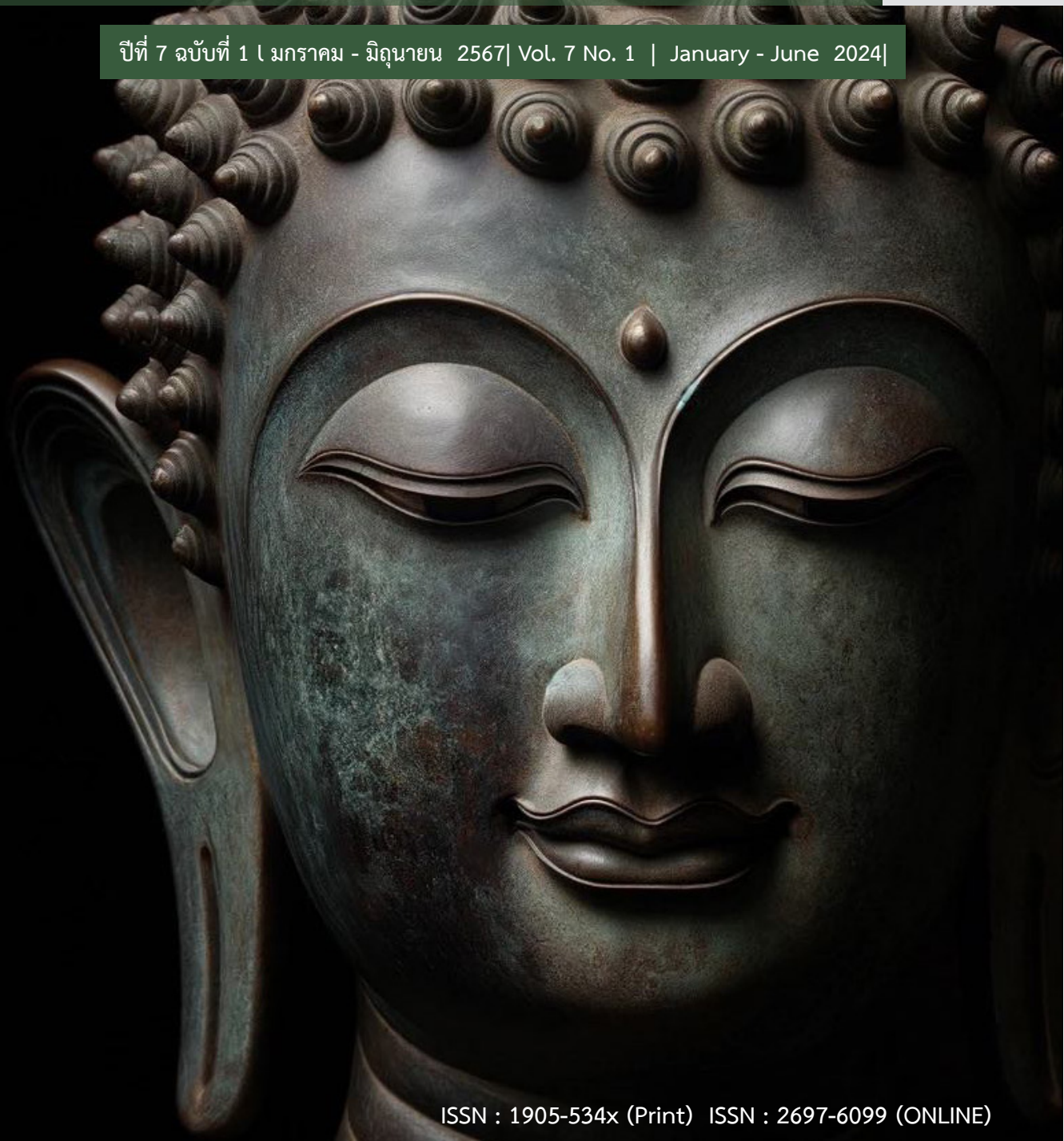

วารสารพุทธศิลปกรรม JOURNAL OF BUDDHIST ARTS

05

ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2567 | Vol. 7 No. 1 | January - June 2024 |

ISSN : 1905-534x (Print) ISSN : 2697-6099 (ONLINE)

บัณฑิตศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

มรดกทางวัฒนธรรมล้านนา: การศึกษาคติการสร้างผลงาน ของครูบาเจ้าศรีวิชัย

Lanna Cultural Heritage: A Study of Beliefs in the Creation of Lanna Buddhist Monuments of Khruba Srivijaya

พระมหาอังคาร ญาณเมธี

Phramaha Angkhan Yanamethi

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chiang Mai Campus

Corresponding Author, Email: angkhan.jir@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งศึกษาและวิเคราะห์มรดกทางวัฒนธรรมล้านนา ผ่านผลงานของครูบาศรีวิชัย พระสงฆ์ผู้ทรงอิทธิพลในภาคเหนือช่วงต้นศตวรรษที่ 20 มุ่งเน้นไปที่คติแนวคิดและปรัชญาเบื้องหลังผลงานของท่าน รวมไปถึงด้านเทคนิคและรูปแบบที่โดดเด่น ครูบาศรีวิชัยยังมีบทบาทสำคัญในการช่วยฟื้นฟูอนุรักษ์และบูรณะปฏิสังขรณ์พุทธศาสนสถานที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของล้านนา ผลการศึกษาชี้ให้เห็น ผลงานของท่านผสมผสานทั้งศิลปะล้านนาและอิทธิพลจากศาสนาพุทธนิกายเถรวาท มีความงดงาม ทรงพลัง และเปี่ยมไปด้วยคุณค่าทางจิตวิญญาณ สะท้อนให้เห็นถึงความศรัทธาและคติความเชื่อของชาวล้านนา ผลงานเหล่านี้จึงถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมล้านนาที่มีคุณค่าควรแก่การศึกษา อนุรักษ์ และสืบทอดต่อไป

คำสำคัญ: มรดกทางวัฒนธรรม, การอนุรักษ์, วัฒนธรรมล้านนา, ครูบาศรีวิชัย

Abstract

This academic article delves into the exploration and analysis of Lanna Cultural Heritage, particularly through the lens of Khruba Srivijaya's influential works. A prominent Northern Thai monk of the early 20th century, Khruba Srivijaya's legacy is deeply intertwined with the artistic and cultural heritage of the Lanna region. The study focuses on the underlying beliefs, concepts, and philosophies that permeate Khruba Srivijaya's masterpieces. It meticulously examines the distinctive techniques and stylistic elements that characterize his Lanna Buddhist art. Furthermore, the article sheds light on Khruba Srivijaya's pivotal role in the restoration and revitalization of Lanna's sacred sites, embodying the region's rich cultural heritage.

The findings of this study reveal Khruba Srivijaya's profound contribution to the preservation and revitalization of Lanna's Buddhist heritage. His artistic creations harmoniously blend Lanna artistry with the profound influence of Theravada Buddhism. The resulting masterpieces exude an aura of exquisite beauty, spiritual depth, and captivating power, serving as a testament to the unwavering faith and deeply held beliefs of the Lanna people. These works stand as invaluable treasures of Lanna cultural heritage, meriting continued study, preservation, and transmission to future generations.

Keywords: Cultural Heritage, Conservation, Lanna Culture, Khruba Srivijaya

บทนำ

ครูบาเจ้าศรีวิชัยเกิดที่บ้านปาง ตำบลแม่ตืน อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน เมื่อวันที่ 11 เดือนมิถุนายน พ.ศ.2421 ซึ่งตรงกับวันอังคาร ขึ้น 11 ค่ำ ปีชวด เดือน 9 เหนือ จุลศักราช 1240 (สิงฆะ วรรณสัย, 2522: คำนำ) ปัจจุบันอยู่ในเขต ตำบลศรีวิชัย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน นามเดิมชื่อเพื่อน เป็นบุตรคนที่ 3 ใน 5 คนของนายควาย และนางอุสา ต้นตระกูลเป็นหม่อ

คล้องช้างของเจ้าหลวงดาราติเรกฤทธิ์ ไผ่โง้น (เจ้าดาวเรือง) เจ้าผู้ครองนครลำพูนองค์ที่ 7 (พ.ศ.2414-2431) ซึ่งตรงกับสมัยของพระเจ้าอินทวิชยานนท์ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ลำดับที่ 7 (พ.ศ.2416-2439) และเป็นช่วงปลายของแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5

ครุบาเจ้าศรีวิชัย (พระสืวิไชย สิริวิชัย) หรืออีกนามหนึ่งว่า ครุบาศีลธรรม เนื่องจากท่านเป็นผู้ที่มีความตั้งใจ และความมุ่งมั่นสูง รวมทั้งมีความเป็นตัวของตัวเองสูง มีวัตรปฏิบัติยึดจารีตแบบดั้งเดิมคณะสงฆ์ล้านนา ในแนวนิกายเชียงใหม่ผสมกับนิกายयोग ซึ่งแพร่หลายในเขตบ้านโฮ้ง อำเภอบ้านฝาง จังหวัดลำพูน ที่ยึดธรรมเนียมคือการนุ่งห่มที่เรียกว่า “กุ่มผ้าแบบรดอก” สวมหมวกแขวนลูกปะคำ ถือไม้เท้าและพัด ซึ่งเป็นที่รู้จักกันทั่วไปโดยเฉพาะในเขตภาคเหนือของประเทศไทย (ล้านนา) ว่าเป็น “ครุบา” (สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, 2539: 120) “ต้นบุญ” (โสภณ ชานะมูล, 2534: 5-6) หรือ “นักบุญ” อันมีความหมายเชิงยกย่องว่าเป็นนักบวชที่มีคุณสมบัติพิเศษ อาจพบว่า มีการเรียกอีกว่า ครุบาเจ้าศรีวิชัย หรือทูลเจ้าสิริ (อ่าน “ตุ้เจ้าสิริ”) แต่พบว่า ครุบาเจ้าศรีวิชัยมักเรียกตัวท่านเอง เป็นพระชัยยาภิรักษ์ หรือพระศรีวิชัยชนะภิกขุ (วิลักษณ์ ศรีป่าซาง, 2542: 12)

ในช่วงเวลาที่กำเนิดครุบาเจ้าศรีวิชัยนั้น เกิดขึ้นในช่วงเวลาเดียวกับที่หัวเมืองล้านนากับสยามในขณะนั้น เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงในทุก ๆ ด้าน จากการเข้ามาบริหารจัดการปกครองของรัฐบาลจากสยาม ทำให้ครุบาเจ้าศรีวิชัยเป็นผู้ที่มีบทบาท และกลายเป็นผู้นำในการต่อต้านรัฐบาลสยามในที่สุด เมื่อครุบาเจ้าศรีวิชัยได้รับยกย่องให้เป็น “ต้นบุญ” ฐานะดังกล่าวได้ถูกนำมาใช้เป็นสัญลักษณ์ของท้องถิ่นในการต่อต้านรัฐบาลสยาม ในเวลาต่อมา ดังนั้น การดำรงชีวิตของครุบาเจ้าศรีวิชัยตั้งแต่ครั้งเยาว์วัย จนกระทั่งถูกยกย่องและเรียกขานว่าเป็น “ต้นบุญ” ของชุมชนในท้องถิ่น อยู่ภายใต้เงื่อนไขสองประการ คือ เงื่อนไขทางอุดมการณ์ และเงื่อนไขทางปฏิบัติการ (ชิตะพร ทานาเบ, 2529: 198-232) เงื่อนไขทางอุดมการณ์ คือ ความคิด และความเชื่อของสังคมล้านนา ตลอดจนการรับรู้ของครุบาเจ้าศรีวิชัยเอง การสร้างภาพพจน์ “ต้นบุญ” ขึ้นมาช่วงต้น ๆ ได้ผ่านขบวนการหล่อหลอมของลักษณะทางสังคมของชุมชนเบื้องต้น ขณะเดียวกันเงื่อนไขอย่างที่สอง คือเงื่อนไขทางปฏิบัติการ หมายถึง การแปรรูปความคิดและความเชื่อออกมาทางการกระทำ ซึ่งจะกลายเป็นจุดที่ช่วยเสริมภาพลักษณ์ของครุบาเจ้าศรีวิชัย ในการถูกยกย่องให้เป็น “ต้นบุญ” ให้ชัดเจนขึ้น การกระทำดังกล่าวนี้ ปรากฏให้เห็นในเหตุการณ์รูปธรรมหลายเหตุการณ์ เช่น การบูรณปฏิสังขรณ์ซาก

ปrikhikpang ของวัดวาอารามต่าง ๆ อันเป็นความร่วมมือร่วมใจระหว่างชาวบ้านและครูบาเจ้าศรีวิชัย (โสภา ชานะมูล, 2534: 23) ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีการจัดการปฏิรูปการปกครองแบบเทศาภิบาล หัวเมืองล้านนาขณะนั้นถูกยกเป็นมณฑลพายัพ ได้เกิดมีปฏิริยาต่อต้านขึ้นโดยทั่วไป ดังกรณี กบฏพระยาปราบสงคราม พ.ศ. 2432 และกบฏเงี้ยวเมืองแพร่ พ.ศ. 2446 เป็นต้น เหตุการณ์ดังกล่าวนี้เป็นบริบทของหัวเมืองล้านนา ซึ่งเป็นช่วงที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเติบโตขึ้นมา (โสภา ชานะมูล, 2534: 24)

ครูบาเจ้าศรีวิชัย กำเนิด ณ บ้านปาง ตำบลแม่ตืน อำเภอลี่ จังหวัดลำพูน ซึ่งสภาพเมืองลี่ในขณะนั้น เป็นเมืองที่ค่อนข้างห่างไกลและแห้งแล้งทุรกันดาร บางครั้งราษฎรในเขตพื้นที่บริเวณดังกล่าวถึงกับอดอยาก เช่น กรณีที่เกิดทุพภิกขภัยของราษฎรหมู่กะเหรี่ยงตำบลแม่ตืน ในเขตมณฑลพายัพ มีรายงานว่าพระยาสุจริตได้ทราบความว่าราษฎรกะเหรี่ยงในตำบลแม่ตืน ซึ่งติดต่อกับเขตมณฑลพายัพอดอาหาร ทั้งได้ทราบต่อไปในเขตมณฑลพายัพ ได้เกิดแย่งชิงฆ่าฟันกันตายด้วยเรื่องอดอาหารเหมือนกัน หลวงศรีสุพรรณเกรงว่าในเขตเมืองจะตามเกิดลุกลามขึ้นด้วยเหตุนี้บ้าง (กจช., ร.5 ม.25/57, 2448)

ตามประวัติครอบครัวของครูบาเจ้าศรีวิชัย ท่านได้ไปตั้งถิ่นฐานในบ้านปาง โดยบิดาของท่านคือนายควาย ได้ติดตามผู้เป็นตาคือหมื่นผาบ ซึ่งมีอาชีพเป็นหมอคล้องช้างของเจ้าหลวงดาราติเรกฤทธิ์โพธิ์โรจน์ (เจ้าดาวเรือง) เจ้าผู้ครองนครลำพูนองค์ที่ 7 ระหว่าง พ.ศ. 2414-2431 มีบ้านเดิมอยู่สันป่ายาง จังหวัดลำพูน ได้ไปคล้องช้างที่บ้านปาง เมืองลี่ พร้อมทั้งบุกเบิกที่นาเป็นที่ทำกิน (สิงหะ วรรณลัย, 2522: 6) ตอนนั้นลักษณะภูมิประเทศของบ้านปางมีลำธารไหลผ่าน คือ “ห้วยแม่ปาง” และมีราษฎรตั้งบ้านเรือนอยู่ประมาณ 20 หลังคาเรือน ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพทำไร่ทำนา และหาของป่าขาย หมื่นผาบได้พาหลานชาย คือนายควายไปจับจองเนื้อที่นาซึ่งเดิมเป็นบึงโคลน (บริเวณหน้าวัดบ้านปาง ปัจจุบัน) เป็นที่ทำกิน (สิงหะ วรรณลัย, 2522: 6) เมื่อมาตั้งรกรากทำมาหากินอยู่บ้านปาง นายควายได้แต่งงานอยู่กับนางอุสา ให้กำเนิดบุตรชาย-หญิง 5 คน โดยครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นบุตรคนที่ 3 มีพี่ชายและพี่สาวคือ นายไหว และนางอวน มีน้องชายและน้องสาวคือ นายแวนและนางบุญทา เมื่อเติบโตขึ้นมาอายุได้ 18 ปี ในปี พ.ศ. 2438 ได้บวชเป็นสามเณร โดยมีอุปัชฌาย์ คือ ครูบาขัตติยะ หรือ ครูบาแคงแกระ ซึ่งได้เดินธุดงค์มาถึงบ้านปางและเป็นผู้บวชให้

ครูบาเจ้าศรีวิชัยนั้น เริ่มได้รับการศึกษาเมื่ออายุได้ 17 ปี โดยเข้าเป็นลูกศิษย์คอยรับใช้และเรียนหนังสือกับครูบาขัตติยะหรือครูบาแคงแกระ ซึ่งเป็นพระสงฆ์ที่เดินธุดงค์มาพัก

ที่บ้านปางจนเมื่อมีอายุได้ 18 ปี จึงได้บวชเป็นสามเณร โดยมีครูบาชาติติยะเป็นอุปัชฌาย์ และต่อมาเมื่ออายุครบ 21 ปี จึงได้อุปสมบท โดยมี ครูบาสมณะ วัดบ้านโฮ้ง จังหวัดลำพูน เป็นอุปัชฌาย์ มีฉายาว่า “สิริวิโยภิกขุ” หรือ “พระสิริโช” ได้รับการศึกษาตามแบบอย่าง ประเพณีล้านนาทั่วไป ได้แก่การศึกษาพระธรรมคัมภีร์ การอ่าน การเขียน รวมไปถึงวิชา ความรู้จากศาสตร์ด้านอื่น ๆ ด้วย เช่น วิชาการแพทย์แผนโบราณ โหราศาสตร์ การก่อสร้าง เวทย์มนต์คาถาและวิชาป้องกันตัวต่าง ๆ

เนื่องจากระบบการศึกษาของสงฆ์ล้านนาในสมัยก่อน เมื่อผู้เรียนมาบวชเป็น ศิษย์วัดใดและบวชเรียนจนจบสรรพวิทยาแล้ว ผู้เป็นศิษย์อาจตั้งตัวเป็นครูสอนต่อไป โดย หมายถึงการสืบทอดตำแหน่งเจ้าอาวาสด้วย หากกระบวนวิชาความรู้ของวัดที่ตนศึกษายังไม่ เพียงพอ ก็อาจขอย้ายสำนักไปศึกษาสาขาต่างๆ ในสำนักอื่น ที่ตนสนใจอยากเรียน ดังกรณี ครูวัดฝายหิน หรือพระอภัยสารทะปฐมสังฆราชของล้านนา พ.ศ.2374-2457 เมื่อร่ำเรียนจน สำเร็จจากวัดฝายหินแล้วได้เดินทางไปเรียนต่อ ณ สำนักสงฆ์วัดป่าแดงเชียงใหม่จนจบแล้ว จึง ได้เดินทางกลับไปเป็นเจ้าอาวาส สอนศิษย์ที่วัดฝายหิน (ลานนาสีโภภิกขุ (นามแฝง), 2516: 44) ลักษณะของสำนักสงฆ์ของล้านนาเช่นนี้ปรากฏอยู่ทั่วไป โดยแต่ละแห่งอาจมีชื่อเสียงวิชา ความรู้แขนงต่างๆ ไม่เหมือนกัน ขนบประเพณีนี้ยังคงมีสืบทอดมาถึงในปัจจุบัน ดังจะพบว่า มีหลายวัดที่มีการสอนวิชาชีพพิเศษจนเป็นที่รู้จักแพร่หลาย เช่น วัดนันทาราม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นวัดที่มีความสามารถด้านแพทย์แผนโบราณ และวัดหม้อคำตวง เป็น สำนักสงฆ์ที่มีพระเชี่ยวชาญด้านโหราศาสตร์ และเป็นที่ตั้งของสมาคมโหราศาสตร์ภาคเหนือ เป็นต้น (อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว, 2527: 35)

ในสายวัดดอยแต บ้านทาगत ที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินทางไปศึกษาต่อก็เช่น เดียวกัน สำนักวัดดอยแตในยุคนั้นมีชื่อเสียงด้านการศึกษาพระพุทธศาสนามาก จัดเป็นวัด ในกลุ่มสายอรัญญวาสีที่มุ่งเน้นปฏิบัติธรรมด้านวิปัสสนาธุระ โดยมีครูบาที่มีชื่อเสียงหลายรูป ด้วยกัน เช่น ครูบาสมเด็จพระวัดดอยครั้ง (ซึ่งได้เป็นถึงสังฆราชของนครลำพูนในสมัยหนึ่ง), ครู บาวัดแต, ครูบาวัดดอยคำ ครูบาเหล่านี้ได้แยกออกไปตั้งสำนักสงฆ์ขึ้นในที่ต่างๆ ของลำพูน จะพบว่าพระสงฆ์ที่มาจากสายวัดเหล่านี้อ้างว่า สืบเชื้อสายมาจากพระญาณคัมภีร์ หลังจากนั้น จึงกลับสู่บ้านปาง ในฐานะเจ้าอาวาสสืบทอดครูบาແက່ງແຄး การศึกษาทางด้านวิปัสสนา ธุระนั้น ถือเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญที่ส่งผลต่อแนวทางปฏิบัติ และปณิธานของครูบาเจ้าศรีวิชัย ซึ่งมีส่วนทำให้ครูบาเจ้าศรีวิชัยกลายเป็นพระสงฆ์ที่มีชื่อเสียงที่สุดรูปหนึ่งของล้านนา ชื่อเสียง

ดังกล่าวมาจากภาพของบทบาทการเป็นผู้นำในการทำกิจกรรมทางศาสนาต่างๆ ของครูบาเจ้าศรีวิชัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างหรือบูรณปฏิสังขรณ์งานสถาปัตยกรรมเพื่อศาสนา และสาธารณประโยชน์ต่างๆ ซึ่งมีพื้นฐานมาจากความเชื่อความศรัทธาของประชาชน ที่มีต่อวัตรปฏิบัติอันน่าเลื่อมใสของท่าน ตลอดจนถึงบทบาทของความเป็น ต้นบุญ ที่ประชาชนมอบให้ในภายหลัง ในช่วงระยะเวลาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2447-2481 ท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงของสังคม และความขัดแย้งอันเกี่ยวพันถึงบริบททางสังคม อำนาจอริรัฐ และจารีตประเพณี จนกระทั่งถูกอริกรรม ถึง 3 ครั้ง และได้มรณภาพลง เมื่อวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ.2481 รวมอายุได้ 60 ปี คุณความดีและผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยยังคงถูกกล่าวถึงอยู่จวบจนถึงปัจจุบัน ในภายหลังถูกขนานนามว่า “ต้นบุญแห่งล้านนา”

คติการสร้างผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

คติการสร้างผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยนั้น สามารถจัดแบ่งได้เป็น 4 แนวทางหลัก คือ

1. การสร้างวัดเพื่อบำเพ็ญบารมี

เมื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ศึกษากับครูบาอุปละและครูบาวัดดอยคำแล้ว ก็กลับไปศึกษาเพิ่มเติมจากครูบาสมณะผู้เป็นอุปัชฌาย์อีกครั้ง ก่อนที่จะเดินทางกลับสู่บ้านปางด้วยความสมณะ (สิงฆะ วรรณลัย, 2522: 10) และเริ่มบำเพ็ญเพียรภาวนาตามแนวทางที่ได้ร่ำเรียนมา นอกจากนี้วัตรปฏิบัติของครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เสริมบุคลิกความน่าเลื่อมใสขึ้นอีก บางครั้งได้ออกธุดงค์หาความวิเวกตามป่าตามเขา อันเป็นลักษณะจารีตของสงฆ์สายวัดป่า (Stanley Tambiah, 1984: 303)

ประการแรก คือ จริยวัตรอันเคร่งครัดของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ปรากฏให้บุคคลที่พบเห็นเกิดความเลื่อมใส และให้ความนับถือ คือ ลักษณะของความสันโดษและเคร่งครัดในการรักษาศีลวินัย ละเว้นจากฉันทะ (เจ้าสุริยวงค์ วัชรส, 2472: 6)

วัตรปฏิบัติอันเคร่งครัดของครูบาเจ้าศรีวิชัย เป็นสิ่งแรกที่สามารถสร้างศรัทธาแก่ผู้พบเห็นได้จากพฤติกรรมข้างต้น นอกเหนือจากการยึดมั่นในศีล 227 ข้อแล้ว การบำเพ็ญเพียร ก็ช่วยให้ครูบาเจ้าศรีวิชัยบรรลุธรรมะในส่วนหนึ่งด้วย

ประเด็นที่สอง คือ การคาดหวังบรรลุธรรมะอันพิเศษของครูบาเจ้าศรีวิชัย ซึ่งปรากฏให้เห็นได้จากคำอธิษฐานบารมี ซึ่งครูบาเจ้าศรีวิชัยได้อธิษฐาน ไว้ว่า “...ตั้งผากระนา (ปรารภนา)

ขอให้อำนาจธรรมะ ยึดเหนี่ยวเอาพระนิพพานสิ่งเดียว...” (เจ้าสุริยวงศ์ วัชรส, 2472: 3)

การตั้งสัจจะอธิฐานจึงมิใช่ของใหม่ แต่มีอยู่ในสังคมล้านนาอยู่แล้ว เพียงแต่การตั้งสัจจะอธิฐานของครูบาเจ้าศรีวิชัยนั้น มีนัยถึงการบำเพ็ญบารมีเพื่อมุ่งบรรลุเป็นพระพุทธเจ้าด้วย อนึ่ง บารมีสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ชั้น คือ บารมี อุปบารมี และปรมาตบารมี รวมเรียกว่า พระสมมติสบบารมี คือ พระบารมี 30 ถ้วน (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2528: 253) ส่วนครูบาเจ้าศรีวิชัยเรียก ปารมมี 30 ทัส (ครูบาเจ้าศรีวิชัยยาชนะภิกขุ, 2532: 17-18)

2. การสร้างวัดตามแนวพระโพธิสัตว์ (ต้นบุญ)

การตั้งจิตอธิฐานภาวนาของครูบาเจ้าศรีวิชัย นับว่ามีความสำคัญมิใช่น้อย เพราะได้แสดงนัยบางอย่างออกมา ซึ่งดูเหมือนว่าจะสอดคล้องกับบุคลิกภาพของผู้ที่จะถูกยกย่องว่าเป็น “ต้นบุญ” ในภายหลัง ดังจะเห็นจากการอธิฐานบารมีของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ได้จารไว้ท้ายคัมภีร์ไบลาน อันเป็นกิจกรรมของพระล้านนาที่มักจะปฏิบัติกันมา และในการจารไบลานตอนท้ายสุดครูบาเจ้าศรีวิชัยได้แสดงให้เห็นความปรารถนาโดยส่วนตัว ที่จะบรรลุถึงพระสัมโพธิญาณตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าอีกองค์หนึ่ง ดังปรากฏในท้ายไบลานทุกผูกที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้จารขึ้น เช่นชาดกเรื่อง อุสาบารส (สิงฆะ วรรณลัย, 2522: บทนำ)

ด้วยแนวคิดดังกล่าว วัตรปฏิบัติของครูบาเจ้าศรีวิชัยจึงส่งเสริมลักษณะอันน่าเลื่อมใสของครูบาเจ้าศรีวิชัยแก่ประชาชน โดยเฉพาะชาวพื้นเมืองและกลุ่มชาวเขาในบริเวณนั้น ซึ่งจะยอมรับนับถือครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็น “ต้นบุญ” เป็นกลุ่มแรก ในงานศึกษาของคายนส์ ได้กล่าวถึง ลักษณะของ “ผู้มีบุญ” ไว้ว่าคือบุคคลที่ถือว่าเป็น “ผู้มีบุญ” ต้องได้รับบุญมาแต่ชาติปางก่อน และผลบุญนี้ก็ยังประโยชน์สุขและสามารถแบ่งปันให้กับผู้อื่นที่เชื่อถือบุคคลคนนั้น ขณะเดียวกัน “ผู้มีบุญ” จะแสดงออกให้เห็นเป็นที่ประจักษ์ได้ เมื่อมีการยอมรับจากผู้อื่น การยอมรับนี้ตัว “ผู้มีบุญ” ต้องแสดงบุคลิก และคุณสมบัติพิเศษที่ทำให้ผู้อื่นคิด หรือเห็นว่า ผู้มีบุญมีอำนาจแตกต่างจากบุคคลสามัญทั่วไป นอกจากนี้ผู้มีบุญสามารถที่จะนำบุญมาช่วยเหลือผู้ที่แวดล้อมในชาตินี้ แนวคิดนี้มีลักษณะคล้ายคลึงกับความคิดเรื่อง “พระโพธิสัตว์” ซึ่งหมายถึง ผู้บรรลุพระสัมโพธิญาณ (Charles F. Keyes, 1973: 48-49)

3. การสร้างวัดตามนิมิตของครูบาเจ้าศรีวิชัย

แนวความคิดของครูบาเจ้าศรีวิชัยในการเดินทางไปบูรณะปฏิสังขรณ์ซากปรักหักพังของศาสนสถานยังที่ต่างๆ ซึ่งมีลักษณะค่อนข้างจะอนุรักษ์ซากแห่งจารีตล้านนาดั้งเดิม

(Fundamentalism) แนวคิดนี้จึงน่าจะเกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องสะสมบุญ เพื่อบรรลุเป็นพระโพธิสัตว์เจ้า การจาริกแสวงบุญในพื้นที่ต่างๆ ของลัทธิของครูบาเจ้าศรีวิชัย มีข้อนำสังเกตต่อแนวความคิดของครูบาเจ้าศรีวิชัยในการเดินทางไปบูรณะปฏิสังขรณ์อยู่ 2 ประการ คือการแสดงนิมิตร และเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของสถานที่ที่ท่านได้เดินทางไปบูรณะ

1. การแสดงนิมิตร หมายถึง การนั่งกรรมฐานโดยตั้งสัจจะอธิษฐาน ถ้าปรากฏเห็นภาพในนิมิตรแสดงให้เห็นว่าผู้เห็นนิมิตรมีบุญสมภาร การที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยประสบความสำเร็จในการเป็นผู้นำในการบูรณะปฏิสังขรณ์สิ่งต่างๆ ส่วนหนึ่งมาจากความเชื่อตามศรัทธาของชาวบ้านว่าถ้าครูบาเจ้าศรีวิชัยเห็นนิมิตรว่าจะกระทำการสำเร็จ งานนั้นก็จะบรรลุผลสำเร็จทุกครั้ง ในการนั่งวิปัสสนากรรมฐาน ครูบาเจ้าศรีวิชัยจะอธิษฐานบารมีเพ่งดูบุญของตนว่าจะสามารถกระทำการสำเร็จหรือไม่ ดังคำอธิษฐาน (ครูบาเจ้าศรีวิชัยยาชนะภิกขุ, 2532: 12-13)

ด้วยการแสดงบุคลาธิษฐานดังกล่าว แสดงให้เห็นลักษณะพิเศษของครูบาเจ้าศรีวิชัยว่าเป็นผู้มีบุญ เพราะผู้มีบุญบารมีเท่านั้น จึงจะเห็นนิมิตรได้ ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้แสดงนิมิตรในครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.2447 ขณะที่บำเพ็ญเพียรอยู่ในป่า ได้นิมิตรเห็นแสงจันทร์ทรงกลด ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ตีความหมายนิมิตรนี้ว่า จะประสบความสำเร็จจากการสร้างวัดบ้านปาง ขึ้นใหม่ ซึ่งได้ชื่อเมื่อสร้างเสร็จแล้วว่า “วัดสระหรี (ศรี) ดอนไชยทรายมูลเรือง” (เจ้าสุริยวงค์ วัชรโส, 2472: 4-5)

นิมิตรดังกล่าวจึงเป็นสัญลักษณ์ของการแสดงออกของต้นบุญ เพราะผู้ที่มีบุญบารมีเท่านั้นที่จะทำนายผลสำเร็จของกิจกรรมทางศาสนา ด้วยวิธีการเข้ากรรมฐาน และตั้งสัจจะอธิษฐานเช่นนี้ได้ ดังนั้น การที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยสามารถทำนายผลล่วงหน้าได้ จึงเป็นการสร้างศรัทธาการยอมรับได้ในระดับหนึ่ง และเมื่องานสำเร็จชื่อเสียงของการเป็นผู้มีวาจาศักดิ์สิทธิ์จึงแพร่หลายไปมากยิ่งขึ้น นั่นหมายถึงการหลั่งไหลเข้ามาของทุนทรัพย์ และแรงงานที่จะทำกิจกรรมด้านศาสนายิ่งเพิ่มมากขึ้น การที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยกล่าวว่า “จะมีเทวดามาช่วย” ในด้านหนึ่งจึงน่าจะหมายถึง ราษฎรทุกคนที่เข้ามาช่วยเหลืองานนั่นเอง

2. ตำนานของศาสนสถาน ตำนานหรือประวัติความเป็นมาของศาสนสถาน ที่ครูบา ศรีวิชัยเดินทางไปบูรณะปฏิสังขรณ์ น่าจะมีความสัมพันธ์กับอุดมคติของผู้ที่เป็น “ต้นบุญ” เช่นกัน โดยพิจารณาตำนานวัดหรือพระธาตุที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เดินทางไปบูรณะปฏิสังขรณ์ จะพบว่าตำนานวัดหรือพระธาตุเหล่านี้ จะกล่าวถึงการเสด็จมาทางนิมิตรของพระพุทธเจ้า ณ สถานที่ดังกล่าว โดยเนื้อหาในตำนานวัดจะกล่าวว่า เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จ

มาถึง จะกล่าวพุทธทำนายไว้ดังเช่น ตำนานวัดพระพุทบาทตากผ้า อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ว่า “ดูกรอานนท์ สถานที่แห่งนี้จะปรากฏชื่อว่า “พระพุทบาทตากผ้า” โดยนิมิตรที่เราตถาคตมาหยุดพักตากผ้ากาสาवพัตร และจะเป็นปูชนียสถานที่สักการะของมหาชน ผู้มีศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทศาสนาจะอำนวยประโยชน์แก่ประชาชนตลอด 5,000 วษา...” (สงวน โชติสุขรต์น, 2516: 10)

4. การสร้างวัดเพื่อปรารภนาพุทธภูมิ

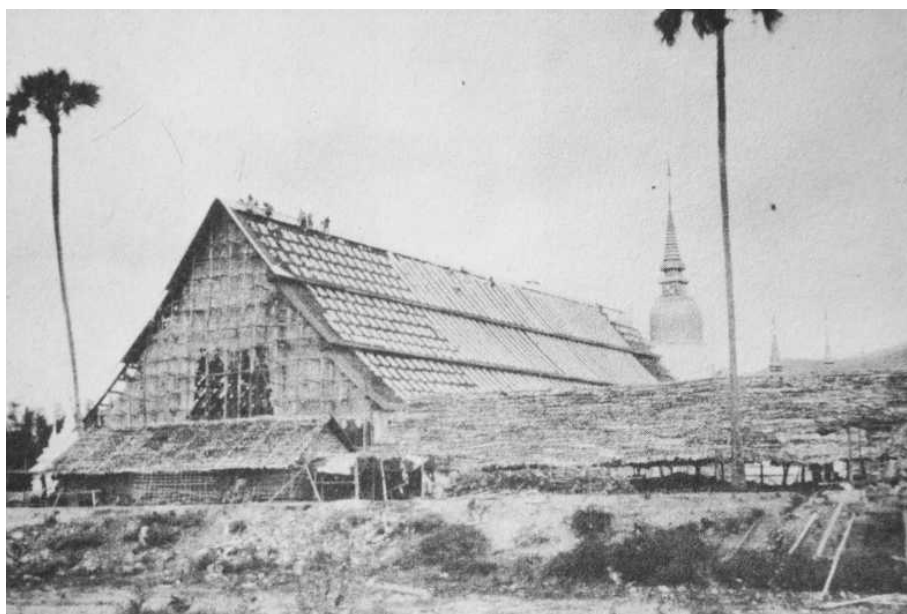
นอกจากนี้ แนวคิดในการบูรณะศาสนสถานของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่น่าจะสัมพันธ์กับความสำเร็จของศาสนสถาน กล่าวคือ ในการก่อสร้างวัดในเขตวัฒนธรรมล้านนา จะมีประเพณีการสร้างพระพุทธรูปไว้ในวิหาร ส่วนพระบรมสารีริกธาตุจะประดิษฐานไว้ในกรุพระพุทธรูปเจดีย์ เช่น วัดพระพุทธรูป และวัดพระบรมสารีริกธาตุ ในลักษณะนี้พระพุทธรูปและพระบรมสารีริกธาตุจึงแทนค่าความเป็นพุทธภูมิ วิธีการกำหนดแนวคิดนี้ว่า วิหาร โบสถ์ มณฑป สถูปเจดีย์ เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป และผังบริเวณกลุ่มอาคารทั้งหมดทำหน้าที่เป็นค่าสมมติแห่งพุทธภูมิ (กลุ่มศึกษางานสถาปัตยกรรม และจิตรกรรมล้านนา, 2524: 11)

ผลงานการสร้างวัดและบูรณะวัดของครูบาเจ้าศรีวิชัย

สถานที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเดินทางไปบูรณะ จึงมักจะเป็นวัดเก่าแก่ของทางล้านนา ที่มีสภาพชำรุดทรุดโทรม หรือรกร้างขาดการทะนุบำรุง แต่โดยส่วนใหญ่วัดเหล่านี้ จะเป็นวัดสำคัญที่กระจายอยู่ทั่วล้านนา เช่น วัดพระธาตุช่อแล (แพร่), วัดพระธาตุหริภุญชัย (ลำพูน), วัดพระธาตุลำปางหลวง (ลำปาง), วัดพระศรีโคมคำ (พะเยา), วัดดอยแม่เจดีย์ (เชียงราย), วัดพระสิงห์, วัดสวนดอก (เชียงใหม่) วัดเหล่านี้ล้วนกล่าวถึงการเสด็จมาของพระพุทธเจ้าเกือบทุกวัด (สงวน โชติสุขรต์น, 2515: 10) การจาริกไปเป็นประธานในการบูรณะสังฆรณ์ของครูบาเจ้าศรีวิชัย จึงอาจเปรียบได้กับการเดินธุดงค์ทั่วเขตวัฒนธรรมล้านนา เพื่อเป็นการสะสมบุญอย่างหนึ่ง (เจ้าสุริยวงค์ วัชรส, 2472: 41-42)

ภาพที่ 1 การบูรณะปฏิสังขรณ์ วัดสวนดอก จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ.2474

ภาพที่ 2 การบูรณะปฏิสังขรณ์ วัดสวนดอก จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ.2474

ดังนั้น การเดินทางไปบูรณะปฏิสังขรณ์วัดวาอารามเหล่านี้ของครูบาเจ้าศรีวิชัย นับเป็นกิจกรรมที่น่าสนใจ ซึ่งความเคลื่อนไหวทางด้านศาสนา นี้ อาจจะเรียกได้ว่าเป็นการ แสดงออกด้านปฏิบัติการอันเป็นอุดมคติของ “ต้นบุญ” ที่จะช่วยเหลืออุปถัมภ์ค้ำชูพระพุทธ ศาสนาอีกรูปแบบหนึ่งในการจาริกแสวงบุญไปฟื้นฟูสถานที่เหล่านี้ตามคติความเชื่อทาง จักรวาลวิทยาของพระพุทธศาสนาในล้านนา

นอกจากผลงานการสร้างวัดแล้ว ครูบาเจ้าศรีวิชัยยังมีผลงานอื่นๆ ที่สำคัญอีก มากมาย เช่น การสร้างถนน สร้างสะพาน สร้างโรงเรียน และสร้างโรงพยาบาล ท่านได้อุทิศตน เพื่อพัฒนาชุมชนและช่วยเหลือผู้คน ท่านจึงได้รับการเคารพศรัทธาจากผู้คนทั่วไป

ภาพที่ 3 สร้างทางขึ้นพระธาตุดอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ.2477

ภาพที่ 4 สร้างทางขึ้นพระธาตุดอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ.2477

มรดกทางวัฒนธรรมล้านนาจากผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

มรดกทางวัฒนธรรมล้านนาจากผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยได้แสดงออกมาในรูปแบบของกิจกรรมทางศาสนาหลายประการ และกิจกรรมดังกล่าวได้ถูกต่อยอดให้เห็นปฏิบัติของครูบาเจ้าศรีวิชัยในการปรารภนาที่จะถึงซึ่งพระนิพพานเป็นประการแรก และต่อมาก็คือการบำเพ็ญเพียรบารมีตามแนวทางของบารมี 30 ทศ เป็นประการที่สอง โดยทั้งสองประการหวังผลเพื่อให้ได้มาซึ่งธรรมสโมธาน อันเป็นพื้นฐานไปสู่การได้รับลัทธิยาเทศคำพยากรณ์จากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า กิจกรรมดังกล่าวถูกแทนค่าด้วยบุญบารมีประเภทต่างกันไป ดังเช่น

1. การเผยแผ่พระพุทธศาสนา กิจกรรมในการบวชดังกล่าวนี้ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้กระทำความตั้งแต่ต้น ซึ่งเริ่มต้นด้วยการออกธุดงค์ไปในที่ต่างๆ เปรียบเสมือนการได้เผยแผ่พระพุทธศาสนาตามแนวทางของพระพุทธเจ้าได้เคยปฏิบัติ โดยในกิจกรรมดังกล่าวนี้มักจะมีการบวชร่วมอยู่ด้วยเสมอ โดยครูบาเจ้าศรีวิชัยจะอยู่ในฐานะพระอุปัชฌาย์บวชให้แก่กุลบุตรตามเส้นทางที่ท่านได้จาริกไป ซึ่งการบวชนี้ถือว่าเป็นวัตรปฏิบัติที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยกระทำตลอด

เวลา แม้กระทั่งในช่วงท้ายของชีวิตท่านยังปรารถนาที่จะทำการบวชเป็นพิธีใหญ่ในป่าอีกครั้ง หากแต่ท่านมรณภาพเสียก่อนจึงเลิกล้ม การบวชถือเป็นทานบารมีประเภทหนึ่ง เป็นทาน อันเกิดจากการให้ธรรมแก่ผู้อื่นได้รู้เห็นและสัมผัส ในพระพุทธศาสนาถือเป็นทานบารมี ประการหนึ่ง ที่บุคคลผู้ที่ปรารถนาพุทธภูมิพึงกระทำ

2. การจารพระไตรปิฎก พระธรรมวินัย และคัมภีร์ธรรม กิจกรรมดังกล่าวนี้ถึงแม้ว่าในวันธรรมล้านนาจะเป็นเรื่องปกติ เพราะการเขียนธรรมหรือคัดลอกธรรมนั้นจะเป็นส่วนหนึ่งในการเล่าเรียนหรือฝึกฝนการอ่านเขียนของสงฆ์ และอีกส่วนหนึ่งเป็นการคัดลอกเพื่อถวายทานในงานพิธีของชาวบ้าน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้บรรลุถึงพระนิพพาน แต่สำหรับการเขียนธรรมของครูบาเจ้าศรีวิชัยมีจุดประสงค์เพื่อเป็นมหาทานอันยิ่งใหญ่เพื่อค้ำชูโชตกะพุทธศาสนาตามแนวทางของการบำเพ็ญเพียรบารมี ดังจะเห็นได้จากกิจกรรมดังกล่าวนี้เกิดขึ้นในครั้งที่ท่านปฏิบัติอยู่ที่วัดพระสิงห์ ได้มีการรวบรวมธรรมจากวัดต่างๆ แล้วทำการคัดลอกใหม่ มีการจ้างให้คนเขียนธรรม และจ้างทำกับติดคำ (ไม่ประทับใบลานประดับทองคำเปลว) เป็นเงินทั้งสิ้น 4,231 รูเปีย ประกอบด้วยธรรมวินัย, พระสูตร และพุทธชาดก มีทั้งสิ้น 235 มัด รวม 2,726 ผูก

การทานธรรมของครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นเสมือนวัตรปฏิบัติที่สำคัญของครูบาเจ้าศรีวิชัยอีกอันหนึ่งที่แสดงออกถึงการดำเนินตามแนวทางของการเผยแผ่พุทธศาสนาขององค์สัมมาสัมพุทธเจ้า การสร้างหอพระธรรมถือเป็นภาระอย่างยิ่งเจตจำนงดังกล่าวนี้ด้วย ดังจะพบว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัยท่านได้สร้างหอเก็บพระธรรม 2 แห่งคือ ที่วัดพระสิงห์แห่งหนึ่ง และที่วัดป่าแดง จังหวัดเชียงใหม่อีกแห่งหนึ่ง (มอบเงินแก่อธิการป่าแดงดำเนินการก่อสร้าง) กิจกรรมดังกล่าวตั้งอยู่บนพื้นฐานของทานบารมี คือการให้ทานแก่ผู้อื่นได้รู้ได้สัมผัสถึงพระพุทธศาสนา

3. การสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์พุทธสถานและสาธารณประโยชน์ ถือว่าเป็นกิจกรรมหลักที่สำคัญที่สุดในกระบวนการครูบาเจ้าศรีวิชัย กิจกรรมดังกล่าวเปรียบเสมือนการสร้างทานบารมีอันยิ่งใหญ่ประการหนึ่งของท่าน งานสถาปัตยกรรมดังกล่าวประกอบไปด้วย พระธาตุเจดีย์ วิหาร โบสถ์ หอไตร และอาคารอื่นๆ ในศาสนสถาน รวมถึงสาธารณะประโยชน์ในช่วงหลัง เช่น ถนน สะพาน ศาสนสถาน เปรียบเสมือนการสร้างทานให้ผู้คนได้มากราบไหว้บูชา ได้มาใช้สอย ซึ่งถือได้ว่าเป็นการทำทานบารมีที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งของครูบาเจ้าศรีวิชัย

กิจกรรมดังกล่าวเริ่มต้นขึ้นครั้งแรกเมื่อ ปี พ.ศ.2447 ขณะนั้นครูบาเจ้าศรีวิชัย มีอายุได้ 26 ปี ได้เริ่มต้นสร้างวัดบ้านปางขึ้นไกลออกไปจากหมู่บ้าน โดยมีการบอกกล่าว ญาติโยมในละแวกบ้านปาง และลูกศิษย์สามเณรที่ได้บวชกับท่านมาช่วย การสร้างวัดสำเร็จ โดยเร็ว ครูบาเจ้าศรีวิชัยให้ชื่อว่า “วัดศรี (ศรี) ดอนไชยทรายมูลบุญเรือง” ถือว่าเป็นงานชิ้นแรกของครูบาเจ้าศรีวิชัย ต่อมาในปี พ.ศ.2453 ภายหลังจากที่ท่านถูกอริกรรมและนำตัวมากักขังไว้ที่วัดพระธาตุหริภุญชัย เมื่อพ้นผิดท่านก็ได้ลงมือทำการบูรณะปฏิสังขรณ์วัดพระธาตุหริภุญชัยดังกล่าว ซึ่งในขณะนั้นชำรุดทรุดโทรม มีการก่อสร้างและต่อเติมพระวิหารจำนวน 5 หลัง สำเร็จไปด้วยดีเนื่องจากพลังศรัทธาซึ่งเพิ่มมากขึ้นแล้วในช่วงนี้

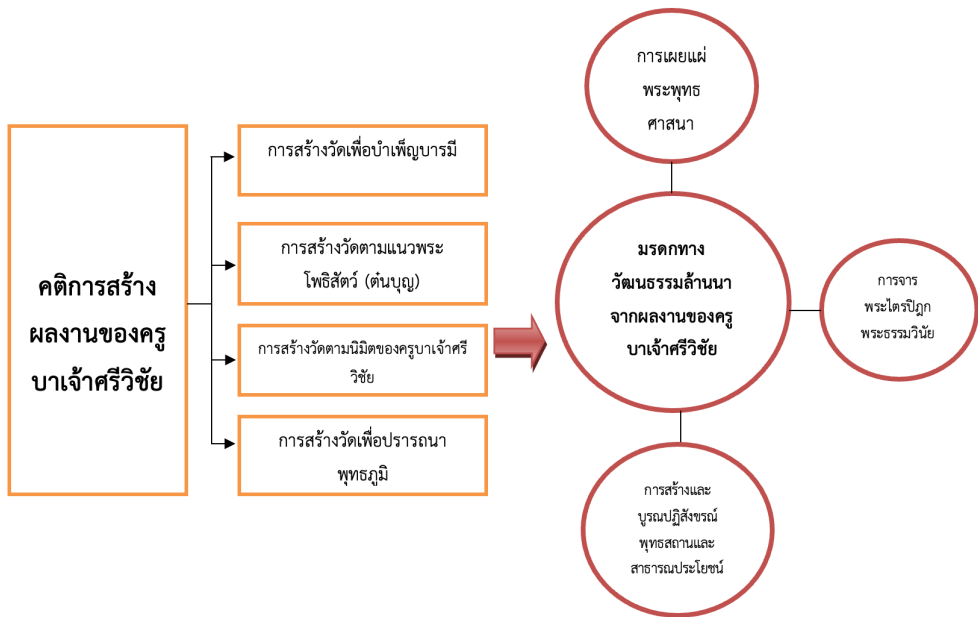
ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้เริ่มบูรณะปฏิสังขรณ์งานสถาปัตยกรรม และศาสนสถานอีกครั้ง ในปี พ.ศ.2463 ภายหลังจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้รับการปล่อยตัวกลับมาจากสยามในความผิดและการไต่สวนครั้งแรก ห้วงระยะเวลาดังกล่าวนี้เป็นช่วงที่กิจกรรมของครูบาเจ้าศรีวิชัย เป็นไปอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ดังจะเห็นว่า ผลงานที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่ของครูบาเจ้าศรีวิชัยจะเกิดขึ้นในระยะเวลาดังกล่าว โดยเป็นการจาริกไปทั่วเขตภาคเหนือ ไม่ว่าจะเป็นจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แพร่ พะเยา เชียงราย และแม่ฮ่องสอน งานสถาปัตยกรรมที่มีการสร้างหรือบูรณะปฏิสังขรณ์ ได้แก่ พระธาตุเจดีย์ พระวิหาร พระอุโบสถ หอไตร ระเบียงคด และงานสาธารณประโยชน์ ในช่วงหลังได้แก่ สะพาน ถนน (ชาญณรงค์ ศรีสุวรรณ, 2540: 19-21) สรุปลงาน มีการสร้างผลงานสถาปัตยกรรมทั้งหมดจำนวน 105 ชิ้น จากวัดจำนวน 89 วัด ประกอบไปด้วยวิหาร 36 หลัง พระธาตุเจดีย์ 55 หลัง สร้างหอไตร 2 หลัง ศาลาบาตร 3 หลัง สร้างวัด 4 วัด กำแพง 2 แห่ง ถนน 1 แห่ง สะพาน 1 แห่ง จากรายชื่อวัดและผลงานที่แสดงข้างบน อ้างอิงจากหลักฐานตำนานครูบาศรีวิชัย ฉบับอักษรธรรมล้านนาเป็นหลัก แล้วตรวจสอบจากสถานที่จริง ซึ่งประกอบไปด้วยตัวงานสถาปัตยกรรมแบบอย่างครูบาศรีวิชัยจาริก และบทสัมภาษณ์ สรุปลงานได้ว่า สิ่งก่อสร้างเหล่านั้นแบ่งออกเป็น 2 ประเภทหลัก ๆ คือ

1) ศาสนสถานที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ได้แก่ การสร้างวัดหรือบูรณปฏิสังขรณ์ พระธาตุเจดีย์ พระวิหาร หอไตร ศาลาบาตร กำแพงวัด ฯลฯ เป็นผลงานที่ครูบาศรีวิชัยให้ความสำคัญที่สุดในฐานะเป็นศาสนสถาน

2) อาคารและสิ่งก่อสร้างสาธารณประโยชน์ เป็นผลงานในช่วงท้ายของครูบาศรีวิชัย ได้แก่ ถนน สะพาน และโรงพยาบาล ผลงานที่ทำให้ประชาชนรู้จักท่านมากที่สุด ได้แก่ การสร้างถนนขึ้นวัดพระธาตุดอยสุเทพ ระยะทางยาว 11 กิโลเมตร เมื่อปี พ.ศ.2477 ใช้เวลา

เพียง 5 เดือน 22 วันเท่านั้น ซึ่งเป็นผลงานชิ้นสำคัญ การมีถนนขึ้นดอยสุเทพนั้น ย่อมมีคุณประโยชน์อย่างยิ่ง นับเป็นผลงานอันยิ่งใหญ่ที่สุดในชีวิตของท่านอีกงานหนึ่ง

องค์ความรู้จากการศึกษา

คติการสร้างผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย

สรุปองค์ความรู้ได้ว่า คติการสร้างผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย มี 4 ประการ คือ 1) การสร้างวัดเพื่อบำเพ็ญบารมี 2) การสร้างวัดตามแนวพระโพธิสัตว์ (ต้นบุญ) 3) การสร้างวัดตามนิมิตของครูบาเจ้าศรีวิชัย และ 4) การสร้างวัดเพื่อปรารณาพุทธภูมิ ซึ่งนำไปสู่มรดกทางวัฒนธรรมล้านนาจากผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย 3 ประการคือ 1) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา 2) การจารพระไตรปิฎก พระธรรมวินัย และคัมภีร์ธรรม และ 3) การสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์พุทธสถานและสาธารณประโยชน์

สรุป

สรุปได้ว่า มรดกทางวัฒนธรรมล้านนาจากผลงานของครูบาเจ้าศรีวิชัยส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากความเชื่อศรัทธาในตำนานพระบาทพระธาตุของล้านนา พระสงฆ์และชาวบ้านจึงมีการรวมตัวกันบูรณปฏิสังขรณ์พระบาทพระธาตุตามตำนาน และเป็นจุดเริ่มต้นในการสร้างวัดบูรณะพระธาตุหลายแห่งในล้านนา เช่นกรณี การบูรณะปฏิสังขรณ์ของครูบาเจ้าศรีวิชัย ซึ่งท่านเป็นผู้ที่มีความเข้าใจวัฒนธรรมล้านนาได้อย่างลึกซึ้ง ดังนั้นจึงปรากฏอนุสาวรีย์ของครูบาเจ้าศรีวิชัยตั้งอยู่บริเวณวัดที่ท่านไปสร้างและบูรณะไว้เกือบทุกแห่งในล้านนา และมีสัญลักษณ์รูปเสื่อ ซึ่งเป็นปีเกิดของท่านปรากฏอยู่ด้วยทุกแห่ง ครูบาเจ้าศรีวิชัยครองใจชุมชนหมู่บ้านด้วยการเป็นประธานสงฆ์ในการบูรณะปฏิสังขรณ์ เรียกว่า “นั่งหนัก” ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ใช้ความศรัทธาในการสร้างความร่วมมือของพลังชุมชน และส่วนหนึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงพลังต่อต้านอำนาจคณะสงฆ์ส่วนกลางที่นำอำนาจรัฐเข้ามาควบคุมคณะสงฆ์เมืองเหนือในขณะนั้น

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการศึกษาตีความเชื่อเพื่อวิเคราะห์คติความเชื่อ ศาสนาพิธีกรรม และปรัชญาที่ปรากฏในผลงานพุทธศาสนสถาน ศึกษาความหมาย สัญลักษณ์ และนัยยะที่แฝงอยู่
2. ควรมีการวิเคราะห์รูปแบบและองค์ประกอบเพื่อศึกษารูปแบบสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม ประณีตศิลป์ องค์ประกอบต่างๆ ของผลงานพุทธศาสนสถาน วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบ เทคนิคการสร้างสรรค์ และความหมายที่สื่อ
3. ควรมีการศึกษาบริบททางสังคมและวัฒนธรรมเพื่อศึกษาทิศทางการเปลี่ยนแปลงของสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง ในแต่ละยุคสมัย วิเคราะห์อิทธิพลต่อรูปแบบและองค์ประกอบของผลงานพุทธศาสนสถาน
4. ควรมีการศึกษาเชิงอนุรักษ์เพื่อศึกษาวิธีการอนุรักษ์บูรณะผลงานพุทธศาสนสถาน สร้างแนวทางการจัดการดูแล ป้องกันความเสื่อมโทรมและสูญเสีย
5. ควรมีการศึกษาเชิงท่องเที่ยวเพื่อศึกษาวิธีการนำเสนอผลงานพุทธศาสนสถานเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจ สร้างรายได้ให้กับชุมชน

บรรณานุกรม

- กจช., ร.5 ม.25/57. (2448). **เรื่องเกิดทุกข์ไทยในราชภูมบ้านเกรียง ตำบลแม่ตืน และในเขตมณฑลพายัพ.** (29 กันยายน ร.ศ. 124).
- กรมศิลปากร. (2530). รายงานการสำรวจโบราณสถานเชียงใหม่. โครงการอนุรักษ์ และบูรณะเมืองประวัติศาสตร์ งานผังรูปแบบฯ ฝ่ายอนุรักษ์โบราณสถาน. เอกสารโบราณคดี. หมายเลข 5/2530.
- กลุ่มศึกษางานสถาปัตยกรรม และจิตรกรรมล้านนา. (2524). “รายงานสัมมนาคดีศึกษา : ศิลปกรรม และสมหมาย เปรมจิตต์ และคนอื่นๆ” พระเจดีย์ในล้านนาไทย : งานวิเคราะห์และอนุรักษ์ศิลป และสถาปัตยกรรมล้านนาไทย. โครงการศึกษาวิจัยสถาปัตยกรรมล้านนาไทย. สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ครูบาเจ้าศรีวิชัยยาชนะภิกขุ, รวบรวม. (2532). **กัมมัญฐานรอม.** พิมพ์ครั้งที่ 2. เชียงใหม่ : ม.ป.ท..
- เจ้าสุริยวงค์ วโรรส. (2472). **ประวัติท่านพระสีวิชัยวัดบ้านปาง.** เชียงใหม่ : โรงพิมพ์อเมริกัน.
- ชาญณรงค์ ศรีสุวรรณ. (2540). “การศึกษาวิหารที่สร้างในกระบวนการครูบาเจ้าศรีวิชัย (พ.ศ.2447 – 2481)”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ชีกะฮารุ ทานาเบ. (2529). **นุ่งเหลืองนุ่งดำ : ตำนานผู้นำชาวนาแห่งล้านนาไทย.** กรุงเทพมหานคร: สร้างสรรค์.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์, แปล. (2525). **วารสารสังคมศาสตร์(มช.).** 6 (1), 3.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2528). **พุทธธรรมฉบับขยายความ.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ไพฑูรย์ พรหมวิจิตร. (2531). ยันต์ เสน่ห์ของล้านนา. **ศิลปวัฒนธรรม.** 9(3), 61-70.
- วิลักษณ์ ศรีป่าซาง. (2542). **สืบสานล้านนา สืบต่อลมหายใจของแผ่นดิน.** เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา วิทยาเขตภาคพายัพ เชียงใหม่.
- ลานนาสีโภภิกขุ (นามแฝง). (2516). **ปฐมสังฆะราชาของล้านนาไทย.** เชียงใหม่ : วิทยาลัยการพิมพ์.
- ศรีวิชัยยาภิกขุ. (2508). **คำไหว้ปารมี 30 ทัด.** เชียงใหม่ : คนเมืองการพิมพ์.

- สงวน โชติสุขรัตน์. (2516). ประวัติวัดพระบาทตากผ้า ต.มะกอก อ.ป่าซาง จ.ลำพูน. เชียงใหม่ : พระสิงห์การพิมพ์.
- สงวน โชติสุขรัตน์. (2515). ประชุมตำนานล้านนาไทย. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.
- สมหมาย เปรมจิตต์. (2523). คัมภีร์โบราณ และประเพณีตั้งธรรมในภาคเหนือ. พุทธศาสนาในล้านนาไทย. การประชุมใหญ่สมัยที่ 13 องค์พุทธศาสนิกชนสัมพันธ์แห่งโลก.
- สิงฆะ วรรณสัย. (2522). สารประวัติครูบาเจ้าศรีวิชัย นักบุญแห่งล้านนาไทย. เชียงใหม่ : ศูนย์หนังสือเชียงใหม่.
- โสภา ชานะมูล. (2534). “ครูบาเจ้าศรีวิชัย “ต้นบุญ” แห่งล้านนา (พ.ศ.2421 – 2481).” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อุดม รุ่งเรืองศรี, ปวีรรต. (2524). ไตรภูมิฉบับล้านนา. เชียงใหม่ : หน่วยส่งเสริมศิลปศึกษา และวัฒนธรรม คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อนุวิทย์ เจริญศุกุล. (2529). เอกลักษณะของงานสถาปัตยกรรมล้านนาไทย : การศึกษาเพื่อการสร้างสรรควัดพระธาตุลำปางหลวง. สัมมนาล้านนาคติศึกษา : ศิลปกรรม. เชียงใหม่ : ศูนย์ส่งเสริมศิลปกรรมวิทยาลัยครูเชียงใหม่.
- Charles F. Keys. (1980). Ethnic adaptation and identity: the Karen on the Thai frontier with Burma, Philadelphia.” Institute for the Study of Human Issues.
- Stanley Tambiah. (1984). The Buddhist Saints of The Forest and the Cult of Amulets. Cambridge: Cambridge University Press.